

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

27-ik szám.

Szerkesztői szállás.

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Kisfaludy-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal.

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám

MÉGIS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

II.

Milyenek kell lenni a fordításnak, hogy a kijelöltem jovalmat biztosítsa? E kérdést tevém fel elmékedésem első szakaszát bezárva, és erőért fohászokodám megfejtésire. Pedig tudom, hogy „többet észszel mint erővel,” mégis erőért esengek. Hiába!

„Nagy a legény, de nagyobb Boldogtalansága.“

„Színlett szerénység, hazugság!“ kiáltja a kegyetlen olvasó. „Önhittsége igen is elevenen sugallja, hogy esze van, és erőt kért, mint a melynek híjával érezte magát.“ — Legyen igaza, vesébe belátó olvasó, megvallom, nekem van eszem, még pedig olyan, a mit a francia „lépcsői ész“-nek — esprit d'escalier-nek nevez. Az evvel adományozott embernek t. i. a lépcsőn, alant, távoztakor ötlük a fejébe, mit kellett volna mondania fenn a salonban. Beh jól illik vala p. o. ama szakaszvégi kérdésre: milyeneknek kell lenni ezentul a fordításoknak? ez a felelet: „Olyanoknak, hogy helyre hozzák azt a kimondhatlan kárt, a melyet az eddigiek okoztak.“—Ezt az ötlet jó rendin felmenthetett volna egy II-ik szakasz írása alól. Mert én — úgy vélem — eleget tettem a „még valami“ kifejezésnek, midőn a fordításnak oly szerepére kívántam vonni a figyelmet, a melyet előttem, tudtomra, senki sem sürgetett. Tudnék én kimutatni az Értesítőben „kéthat“ tudós értekezést, a melyből Argus sem birna kiszemelni egyenkint ennyi eredményt; sőt az Akadémia drága költségén nyomatott egy quartantot, a mely-

nek plane negativ eredménye van; mert a vég-facit benne egy — contradictio in adjecto.*) — Vagy ha nem is teszi vala feleslegessé egy II-ik cikk irását az az ötlet, legalább az I-öt csattanósan végezte volna, mint egy tárczai régény. szakaszai szoktak végződni. Hanem már ezen mind tul vagyunk. A mi telt, mult. Legfeljebb részletezhetném azokat a hátrányokat, a melyeket a fordítás okozott nálunk. Ugy de, ez annyi lenne, mint az ötletet commentálni; e pedig szintoly rossz, ha nem rosszabb, mint ismételni. Bizonyos casinoban, — elmondhatom botrány nélkül, mert régi dolog, s az illető intézetet az óta egészen friss nemzedék lepte meg — no hát abban a társaságban volt egy uri ember, különben derék férfiú, de az a gyengéje vala, hogy ha valami ötlethez vagy épen witz-formához juthattott, rendre járta a szobákat a teke asztal teremétől a salonokon át az olvasó szobáig, és minden embernek elmondta jeles leleményt vagy reflexióját. Szokása ismeretes lévén, mindenki nevetett rajta, persze, a jó ur pedig azt képzelvén, hogy ötletében gyönyörködnek, még jobban neki tüzült az ismétlésnek. — Mi köze ennek a „medvével“ — akarom mondani: a fordítással? Semmi egyéb biz' annak, mint az eszmetársulat, meg az a következés, hogy én kénytelen vagyok, más jellemzésit keresni a comme il faut fordításnak. Azt hiszem, leltem is egyet, a mely mindent magába foglal és mindent

*) „A zongora-hangolásról.“

kipótol, még lépcsői elkésésemet is. És az ez: hogy legyen a fordítás *nemzeties!* Tudni való, hogy itt csak a magasabb rendű minőségről, felsőbb kellekekről lehet szó. Mert az effélék, mint: a fordító tudja jól sőt igen jól mind azt a nyelvet a melyikből, mind azt a melyikre fordít; hogy a tárgygyal szorosán és terjedelmesen ismeretes legyen; hogy költői miveket csak költő, szónokiakat csak szónok — e lehet valaki tollal is szintugy mint szájjal — fordítson, vita alá nem jövő, nem jöhető igazságok, mondhatni trivialitások, a melyeknek a „mégis valami“ rovat alatt helyök sincs. Am de annál vitatottabb pont a fordítási *hűség*, a mely hogy amaz egyetlen egy szóban adott jellemzésembe be van foglalva — *probo sic*. A magyarnak elválhatlan epitheton-ja a „hü“, és épen ez időben, a mikor irok, az attila és magyar nadrág, a váll és pártá sincsenek jobban felelevenítve, mint ez a kifejezés: „hü magyar,“ ugy hogy hirlapi nyomdáink a *Dongóétól* a *Sürgönyéig* bátran stereotypizáltathatnák, hogy ne kelljen mindannyiszor újra szedni és annál hamarabb készen legyenek a mi orientális kényelemmel szerkesztett politikai lapjaink. Atqui a „nemzeties“ alatt én magyar nemzetiest értek, és így a hűség az én értelmezésembe be van foglalva. Q. E. D. Nem tréfa ez, kegygyel ékeskedő olvasók, hanem a legvilágosabb és legszebb analogia kifejezése. Valamint meg tudta egyeztetni a magyar a fejedelme és alkotmányos törvényei iránt viseltető hűséget, ugy kell, hogy bírja meg egyeztetni a fordító is azokat a kötelességeit, a melyekkel eredetiének, és azokat, a melyekkel nemzetének és nemzete nyelvének tartozik.

Mind ezekben még csak sejtelmem sincs, hogy ellenem szólhasson valaki. Meg vagyok győződve, hogy a „mi“ vel egészen tisztában és minden részről tisztában vagyunk. De nem vagyunk bezzeg, a „mikép“ re nézve. Itt már legyező módjára terjednek szét a nézetek, a vélemények, a szabályok, az itéletek. Megvannak e tárgyban minden politikai pártnak az ő képviselői: fontolva haladók, konok maradók, conservatívek, ultraroyalisták, servilisek, liberálisok, progressisták, democraták, republicanusok. Hogy tegyek igazat ennyi párt

között? Ha valamelyikökhöz állok, az ő trombitájába kell, hogy fuvjak, azon pedig nem lehet „még valamit“ t. i. új nótát fúni, annyira kizsákmányoltak a felek minden hang combinatiót, kiki a maga részire. Ha független szerepet akarok vinni, mindnyája ellenem fordul, és ugy járok mint a Bidpai rókája, a kinek a türkölödöz kosok két felől horpaszták be az oldalbordáját. Békités, közbejárás, fusio — ezek ma, midőn, ha valaha, ad fractionem panis kerültek az ügyek, nem a mi jelenkorunkba illő és alkalmazható eszmék. Mintha mindenfelé el volna vágva a kilátás.

Voltam én is gyűlések karzatain és tanultam ott valamit. Nem a pártfőnököktől — sietek mondani. Nincs ennél könnyebb szerep. Álmában jut fel az ember oda, maga se tudja, hogy. Én egy cseppet se csodálkoznom rajta, ha néhány hét múlva Sz * * * V * * * párt élén vagy hegyén látnám, Szalay Lászlót pedig csak a közlegények sorában. Nem, hanem az elnököktől. Ezeknek, azt mondanám, ha fére nem értenének, irigy lettem a helyzetét. Az elnök lehet jó vagy rossz ember, lehet makacs vagy hajlékony, konok vagy engedékeny, indulatos vagy phlegmás, szilárd jellemű vagy köpenyforogató; de *kell* ám lenni *eszenek*. Ebben hátrázódnak jogai, előnye, hatalma, minden rakonczája. No s hogy visszaforduljak kitérésemből, az elnök egyik leghatósabb fegyverének tapasztaltam, a vitatás alatti kérdés olyatén formulázását, hogy képes legyen a pártokkal egy kissé utat vesztetni, hogy kényszerítse őket, a felekezeti szemüveg mellett, nem pedig azon által tekinteni az általános érdek, független igazság fényesebb napjába. Megpróbálom én is, ha vajon — nem ötlet vagy lelemény hanem a tárgy természetes elemzése által — nem lehetne-e a fordítás kérdést is — a „miként“ re nézve — ilyforma színben mutatni fel. Ha sikerül, tulajdonítsák önök egyedül a tárgy érdemének; ha megbukom vele, eszem fogyatkozásának vagy ügyetlenségemnek.

Mellőzve minden más epithetumokat, mint művészi, szolgálai, szabad, remek vagy legényi, még napszámosi is, azt hiszem, vitatlan lényeges vonás gyanánt állithatjuk fel az *eredetihez* való *hűséget*, a melyet, részemről nem bánom, hajtsunk egészen a ra-

gaszkodásig. Lényegesnek, *conditio sine qua non*-nak mondom, mert hiszen elhagytaival semmivé tennők magát a fordítás fogalmát: lehetne utándolgozás, plagium, minden, csak fordítás nem. Ám de nem fogunk semmit csökkenteni eszménken, hahogy, mivel már egyszer a hűséget vettük fel kifejező szónknak, a feljebbi metaphorát folytatva, az eredeti művet fejedelmi czimmel ruházzuk fel, és eszünkbe jut az alkotmányos politika ismeretes maximája: *le roi règne, mais ne gouverne pas* = a fejedelem országol és nem kormányoz. Határozzuk meg hát: melyek azok az országlási pontok, mikre nézve teljes hűséggel tartozik a fordító az ő fejedelmének, az eredeti műnek. Én csak kettőt bírok lelni: a *gondolatot* és a *stílt*, ez elválhatlan ikerpárt. Buffon azt mondá: *le style c'est l'homme*; szorítsuk meg egy kisét, és így nem fog vesztetni igazságából megfordítva is: a *gondolat* a *stilus*. Voltaire gondolata nem kevésbé különbözik a Rousseau-étől, Hume-é nem a Mac-Auley-étől, Montesquieu-é Benjamin Constant-étől vagy Tocqueville-étől, Hugo Victor-é Béranger-étől, Thiers-é Guizot-étől, Göthe-é Schiller-

étől, mint stilusaik, és stilusaik nem kevésbé, mint gondolataik. A két elválhatatlan pontbeli hűség tehát nem két, hanem állatjában egy hűség. Következéleg ha az eredeti írónak a gondolatját rajzban és színezetben a fordító átadja a maga nemzetének, evvel a fordítói hűségnek tökélyesen eleget tett. De amazok határánál van aztán ennek is a határa. Ezentul a nemzetiesség, a különböző nyelvek törvényei és ezeken alapuló jogai következnek, a melyek nem kisebb hatalommal igénylik a hűséget, nem csekélyebb vonzó erővel a ragaszkodást. Valamint az uralkodó nem parancsolhat törvénytelen tettet, úgy az eredeti mű sem követelheti a fordítási nyelv törvényei megszegését, sajátosságai feláldozását. Ily esetben az engedelmesség megtagadása legkevésbé se csökkenti a hűségi kötelesség szentségét, nem bántja sértetlenségét. Sőt éppen az által lenne hűségtelen, ha megszegné a *nemzetiesség* nagy elvét, a mely bizony egy vonalnyival sem törpül a fordítás nagyon fontos, messzire szolgáló ügyére való alkalmazása által.

BRASSAI.

(Folytatjuk.)

BELIRODALOM.

ESTI ÓRÁK. Beszélyek. Irta Rózsaági Antal. Szerző sajátja. Pest. Emich G. 1861. Egy kötetben.

Az előttem fekvő kötet négy beszélyt foglal magában. Ezek elseje az „Ablakalatti ismeretség.” Oly képzeleti mű ez, melyben a képzelet nem foglalkozhatik megtestesített alakokkal. Négy-öt személyről van benne szó, a nélkül, hogy egyikkel is megismertette szerző. Idegenek maradnak, s nem értjük sem lelkületöket sem tetteik indokait. Berta kisasszonyról, ki főszemély, megtudjuk, hogy kökényszemű, bársony szemöldökű és halavány; aztán róla és barátnéjáról, hogy „istennőket ábrázoltak, oly meglepő szépek, oly megnyerő érdekesek voltak.” Ebben van rajzolva a hősnő alakja. — Nines jelenet, melyben a személyek akár szavaik akár magokviselete által elevenen állának szemünk előtt. A költői, valamint festői tehetségnek első ismertető bélyege, hogy illusiót tud kelteni. Minél inkább valóknak tudja képzelteni phantasiája szüleményeit, annál több tehetséget látunk benne.

Főtörekvése a költőnek, hogy a jellemet, érzelmeit és cselekedeteit az elhitettség hű vonásokban rajzolja, tisztán, szabatosan és elevenen. — Rózsaági említett beszélyében nagyon feltűnő éppen az ellenkező törekvés. Elkövet mindent, hogy rendkívüli tüneményekkel s hihetetlen érzelmekkel lepjen meg. Mintha csak szándékosan kerülné, hogy az érzelmeket, jellemeket valahogy meg ne értsük, tetteiket el ne higyük, hogy képzeletünket tisztán kivehető alakok ne foglalkoztassák, hanem értelmünk kétségei annál elevenebben feltámadjanak; hogy rokonszenvet ne érezzünk, hanem csodáljuk azt, a ki ily meglepően valótlan eseteket tudott ki-gondolni.

Az „Ablakalatti ismeretség”-ben szerző a Romeo és Julia-féle szerelemnél csodálatosabbat akar elhitetni. Shakespeare meglegedett azzal, hogy hősei egyszeri látásra szeretik egymást a legnagyobb hűvel; Rózsaági beszélyében a kisasszony-hős már szerelmes egy ifjuba, mielőtt látta, csak hallomásból ismerte, vagy csak valamit tudna és sejtene felőle. Még csak kanári madarát

látta, s már szerelmes belé. Lehetetlen megmagyarázni a vonzerőt, ugymond, mely őt mindig de mindig e kis kanári madár, e sárga „kobold,” ez énekes „lidérc” szomszédjába csábitja, s e csodálatos bűverő a kisasszonyék parkjára nyíló egyik ablakban énekel, úgy látszik, az első emeletben. Berta kisasszonyt, mint maga mondja, „képzelme gyakran ragadá” azon hajlékba (azaz csak képzeletileg), hol e madár gazdája lakik; e madár-ének „édes fájdalommal” tölti el keblét; — a nap egy részét ott tölti a kertben, hogy a madárban gyönyörködjék, s minden éjjel vele álmodik. A leány egyszer meglátja a madár gazdáját, a mint kíváncsiságból az ablakba tekint. A lány szerelmét e pillanatban így magyarázza meg a szerző: „Ha nem is újabb érzés, de rokonérzetének azon tárgyát pillantá meg, mely földiesb voltánál határt szab az égbe való törekvésnek és itt lent a földön nyitja meg az ég édenét.” A magyarázat még érthetlenebbé teszi az egészet. A kanári gazdája egy ifju festő, ki a kíváncsi Bertát egy genre képben lefesti; mert hogy az is mindjárt szerelmes lesz, magától értetik. Berta ismét a kertben sétálván egy barátjánál, meglátja saját képét a kanári madaras ablakban. Bertának sem kell több, hanem mindjárt barátja nyakába borul s keservesen sirni kezd. Mily könnyen áll szegény tizenhét éves gyermeknél a sirás! — De mit tehet róla szerző, hogy, a mint hosszasan magyarázza, „könyök hullámain merül fel a szerelem gyöngye, mely végtelen díszet képezi a dísztelen véglegességnek?” Bertát nem igen beszélgeti ez alkalommal szerző, — nála is, mint maga mondja, „könyök pótolják a nyelv szegénységét.” De talán jobb is, ha Berta kisasszony keveset szól; mert a mi keveset mond, kissé vadnak tetszik. Félek, nagyon félek, ugymond, hogy *megőrülök*; mert érzem, hogy úgy szeretek, mint azok, kiknél az ész többé nem gátolja a szív rajongásait. Egyfelől tulzás, másfelől modorosság és közhely! Szerző őszinte érzelmeket akar festeni a legnagyobb mértékben, s ime, tökéletesen eltalálja az együgyű tetetés, képmutatás nevetséges hangját! És ugyane kanári dalokkal oly sokáig táplált olvadákony szellem mily goromba tud lenni ok nélkül is egy régibb széptevőjéhez, kit a mama arra szólít fel, beszéljen valamit olaszországi utazásáról; — az ifju azt mondja, fél, hogy előadása nem lesz elég érdekes, mire Berta kisasszony így felel nagy komolyan: „Van is mitől félni!” Most már egy nevetlen parlagi szépség áll előttünk. — Vagy naivnak akarta festeni? — Alig hiszszük. Az ablak alatti leskelődésben több a kacérság, mint a gyermekdedség, s a kisasszony bölcselkedni is tud. „Ha csak egy okra fektetjük hitünket, így felel egyszer még okoskodóbb leány barátjának, akkor hitünk összeomlik, mihelyt a gyanu szellője meg-ingatja ez okot; hit nélkül pedig oly üres a kebel, oly kopár a szív.” — Szerző a mű végén fölteszi Bertáról, hogy megmérgezte volna magát, ha a

festő művészhez nem adná anyja, s a tulszigoru anyák vérnászának borzasztó képével ijeszt. Alapinét, Berta anyját, mintegy példányul mutatja be, ki oly könnyen beleegyezik a festővel való frigybe. Nincs ellene kifogásunk, sőt megbocsátjuk a helyén kívüli keserves kifakadást is a tulszigoru anyák ellen, csak ismernők közelebről Alapiné ő nagyságát. Alakja nem áll szemünk előtt, s jelleme oly határozatlanul van vázolva, hogy semminemű benyomást nem hagy. — Nem is tesz egyebet, mint egy igen érzékeny jelenetet idéz elő egyetlen szavával. A festő a házhoz bejutván, leveszi imádoztja, Berta arczképét. Az anya csak egy hibát talál a képen — hogy a menyasszonyi koszorút kifejedte fejről a festő. E szóra: *menyasszonyi koszorú*, a leány úgy lero-gyik, hogy azt sem mondja „jaj istenem.” Mert azt hitte, nem a festőhöz, hanem a régibb széptevőhöz akarja anyja nőül adni. — Átalán szerző a tulzott érzelmeket épen nyilatkozataiban teszi még hihetlenebbé, míg más költő a nyilatkozás módjában találja az elhitést leghatalmasabb eszközét. A fenebbihez hasonló tulzások nemhogy rokonérzetre, hanem kaczajra indítják az olvasót; mert lehetetlen, hogy eszébe ne jussanak az „Ulfo és Emma” féle paródiák.

Rózaági nem az alakok tiszta ábrázolásában keresi a költői találékonyság dicsőségét, hanem a kalandok furfangos voltában. A festő művész még egy szót sem váltott kedvesével, hanem ritka leleményességgel már levelezést kezd vele. A kanári madár szárnya alá levelkét akaszt, lábára hosszú zsinort köt s kiröpi a kertbe, mikor Berta ott sétál. A madár fenakad, s a kisasszony siet kiszabadítani. A levelet megtalálja, el is olvassa. A következő éjjet álmatlanul tölti a művész. Egyszer gerlicze turbékolást hall a kertben. Mindjárt gyanítja, hogy ezt a kisasszony bocsátotta szárnyra, s alkalmasint választ hoz neki. Ő sem rest hát, hanem ruhából kötélhágcsót köt s leereszkedik a kertbe. Setét van, de megtalálja a kertben a turbékoló madarat, s meg szárnya alatt a levelkét. Visszamenet azonban a rögtönzött kötélhágcsó leszakad vele. A zuhanás a kutyákat, a kutyák a cselédeket fölverik; s a festőt elfogják. Csodálatos ugyan, hogy a cselédeknek eszébe sem jut, hogy faggassák a vélt tolvajt, vagy pedig a lámpásnál megnézzék, kicsoda. De szerző nem törődik ily csekélységekkel; — hanem a foglyot egy ólba zárta reggelig. Arra sem vesztegeti a szót, hogyan megy a kisasszony éjnek idején az ólhoz, hogy hősi önfeláldozással kiszabadítsa a művészt. Minél hihetlenebb az eset, annál érdekesebb, úgy gondolja talán.

Szerzőnek a tulzásra való hajlamát előadásában, egyes szavaiban is tapasztaljuk. Nagyon szereti a superlativusokat. „*Határtalan*,” s különösen a „*mesés*” szokott epithonjai. Berta például „az anyai gyöngédségre gondolt, melynek hatása mesés.” Továbbá a homály, melyre a mese részletei s

a jellemek dolgában találunk, azon zavar, mely az érzelmek felfogásában és rajzában uralkodik, egyes reflexióiból is kitünik. Berta szerelme „csak egy szikrája a delejességnek, mely délibábként tünt fel a képzelet határtalan rónáján, hogy játszi színezetével nyugózza le a fiatal szív rakoncátlanságát.“ Egy szikrából délibáb, s végre nyüg kerekedik! — Vagy az-e a költészet, abban tündöklük-e a képzelet, ha oly dagályosan és érthetetlenül magyarázunk, a mint Berta lelki állapotját akarja megértetni szerző, mikor ez a festő ablakában a maga képét megpillantja: „Vad fájdalma, ugymond, édes fájdalommal és szorongatott keble nyílt tengerré változott, melynek üditő hullámaiban képzelődése oly örömet uszált?“ Az ily zagyva képen egy vonással lehetne segíteni — egyszerűen ki kellene huzni, hogy a jámbor olvasó egész jó akarattal ne törje a fejét hasztalanul, mit akart mondani a szerző. A reflexiók különben sem lényegesek az elbeszélő költészetben. Szerző annyival kevesebb veszteséggel tehetne volna ez áldozatot az olvasóért, mivel a homályból kissé tisztábban kiderülő reflexióiban igen közönséges és elkoptatott eszméket látunk, minő pl. „A nőnek jó hirneve képezi a nimbuszt, mely előtt megbénul a rágalom nyelve,“ s több ehhez hasonlók.

Szerző, úgy látszik, egy novellára elégnék tart akármely szerelmes történetet, kivált ha rendkívüli, sőt azt hiszi, hogy magát a költői tehetséget a szerelem adja meg. Második beszélyében a szerelmi hős sikerült beszélyt ír, s szerző e bölcs megjegyzést veti utána: „Ez világos jele annak, hogy minden embert megszállja (megszáll) egyszer életében az ihlettség azov neme, mely holt betűkben nyilatkozik, és ezen korszak akkor szokott bekövetkezni, midőn az első igazi szerelem sugallja a nemesebb érzéseket, a magasztosb gondolatokat.“ Csak az kell hozzá, ugymond, hogy az ember „képességgel és türelemmel“ birjon azon érzelmek és gondolatok leírására! — Ily tévutra vezető eszméket hirdetni kár. Sem a szerelem magában, sem a nemesebb érzelmek és gondolatok nem teremtenek beszély-, regény- vagy drámaírókat, — oly kevéssé mint szobrászt vagy festő művészt. A kinek lelke nincs úgy alkotva, hogy képzelete egész elevenséggel és szabatosággal alakokat tudjon teremteni, soha sem fogja az olvasó képzeletét elbűvölni. Ezen, mondhatni, visioi tehetség nélkül sem kőben, sem színekben, sem szavakban nem leszünk képesek illúziót ébreszteni másokban; de a hol megvan, akár az első szerelemben, akár azelőtt, akár még igen sok évvel azután meglepően nyilatkozhatik.

A második beszély, a „Pusztai tündér“ is,

mint a többi, szerelmes történet, élő alakok, jellemek és az érzelmek hü festése nélkül; a képzeletnek megfogható tárgyat nem ad, s rokonszenvünket sem bírja fölkelteni az érzelem tulzása ellenére is. Meg van benne mindazon hiány, a mit az első beszélyre nézve megjegyeztünk, kivéve, hogy a kaland nem oly furfangos — s ezt dicséretére emelem ki; de van egy más hibája, a mi rosszabbá teszi. Az érzelmenek feltétlenül hódolnak a személyek. A szerelem a legfőbb jognak van feltüntetve és bizonyítva. A hős oly nőbe szerelmes, kinek férje életben van és békében él vele. Maga a nő s még egy másik hasonló állapotú barátnéja is nem nagy lelki sérelmet mutatnak az ily viszonyban. Mintegy bevett dolognak van festve, mely nem is igen érdemel szót. A beszély fő szerepvivője úgy véli, hogy a természet szépségei, a csillag, harmat, csalogány nemcsak egy embernek vannak teremtve, és „csupán a nő, az alkotó e remekműve, a költészet ez élő harmoniája csak az oltárig terjedjen? — Oh nem, ez lehetetlen, így a természet maga magát meghazudtolja! — Ha lelkünk, így folytatja hátrább, *mesés* ámulattal telik el a csevegő patak enyelgésénél, mely, miként anyjának a gyermek, vidor hangokban zugja el a füves partoknak, a futó csillagok miként fürödtek bugyborék habjaiban, miért ne imádhattam én a pusztai tündérben elvesztett hitem szent feltámadását?“ A mily érthetetlen a gondolatmenet, a mily szó bugyborék az egész, ép oly zürzavar uralkodik az elvekre nézve. Hevessy azt bizonyítgatja, hogy nem kell lelkiismeretet csinálni belőle, hogy ő a más feleségét szereti. Az ember vágyai szabják tehát a törvényeket — s az erkölcsi és társadalmi korlátok jogtalanok. Különösen a házasságot, mig eltörölve nincs is, nem kell jogosnak ismerni. Ez több a radicalismusnál. Ha vannak, kivált nők, kik a hősnek igazat adnak, a mai világ szigorúan ítél még felettök, s így ez eszmékkel nehezen lehet népszerűsége vergődni, ha szebben, tisztábban és nagyobb ékesszólással volnának is előadva. — A nő utoljára is visszautasítja Hevessyt; — s ez beteg lesz, tán bele hal szerelmébe, annyira fel akarná csigázni részvétünket a szerző ezen természeti jog szerinti szerelem iránt. Azonban minde tulzásnak tünik fel, mindez fejlesztés s indokolás nélkül megy véghez, valamint a nő visszautasítása is, ki bár főszemélyi rangra volna érdemes, elejétől végig nem tudjuk szerelmes-e vagy szívtelen, vagy tán a kötelesség érzet tartja vissza — ez utóbbit nem szereti érinteni szerző — s az egész nem sok kárt tesz a bármely tapasztalatlan olvasó elveiben, mert a képzeletet meg nem ragadja.

S. F.

(Folytatjuk.)

K Ü L I R O D A L O M.

LA MOISSON. (Az aratás.) Poésies par Achille Millien. (Vanier, Paris, 1860).

Az ifju költőt, kinek műve s neve áll e czikk fölött, Thalès Bernard, irodalmunknak is jó akaró ismertetője, e szavakkal mutatja be a francia közönségnek.

„Jelen kötet a legteljesebben igazolja azon elméletet, mely a mai költészetnek a népköltészet alapjára helyezését sürgeti, azaz kívánja, hogy ez utóbbitól sajátítsa el stílja egyszerűségét, érzelmei nyíltságát, képei friseségét, rajzai kellemes körvonalait, ellentétben a mondvacsinált formákkal, melyek ugy a romantismusban, mint elleneinél, feltalálhatók. Elismerjük a közelebbi évek költőinek nagy ügyességét; csinosan tudják faragni a mondatokat s rimelni két-három szótaggal; de a mivel nincsenek megáldva az, hogy tessenek, hogy megindítsák a szívet; igazuk van hát a fiataloknak, ha odahagyván ez irodalmi mozaik- és gipszmunkát, a természethez fordulnak. Miután sem a hajdan mumiáit sem a középkor szörnyeit nem szeretik, mindazáltal az emberi szellem legyőzhetlen kényszerűségénél fogva valamely hagyományhoz ragaszkodniok kell: a népköltészethez folyamodnak, mely őket nem távolítja el a természettől, s ily módon az emberi értelemnek új irányát látjuk kijelölve, új nemét a költészetnek alapítva meg.

E kötet szerzőjének jutott a dicsőség, hogy első legyen, ki nyíltan bevallja emez új irányt. Ő nem fitogatja tudományát, de szintugy megveti a francia nyelven irt otromba gajdolásokat (népi verseket); ő a népköltészetet a bretagnei, a magyar, az eszth dalokon tanulmányozza; s miután így lelke mélyén az első könnyű vonalokat levázolta, szemléli a természetet, az ihlet felbuzog s egy huzamban megteremti gyönyörű alkotásait, melyeknek igazsága meglep és elbájol. A *Delelésben* (La Méridienne, déli nyugvás), Millien Achille ur egy kerteszt rajzol elénk, ki fa alatt ülven jegyeséről ábrándozik, míg körötte a zöld virány teljes szépségben mosolyog; a madarak, felhasználva merengő szórakozását, nekiesnek pusztítani gyümölcsös bokrait; egyszer észreveszi a csinyt és váltig boszankodik érte:

De tapsoló szárnyal, gúnyfüttyel a rigó

Boszantá s karban a pajzán vörösbegek:

— Köszönjük, álmodozz' szépedre mindig, oh...

S gyümölcsöd, bátya, hagyd nekünk dézsmálni meg.

E mezei zamattal és epétlen ironiával teljes költészetnek az az érdeme is meg van, hogy igen eredeti. Am hányjátok föl minden nép pásztori költeményeit: nem fogjátok e darabot feltalálni

közöttük, csupán a fajt, melynek létét köszöni. A *Nász*, az *Ünnepi menet* (La Noce, le Défilé) szintén egyaránt jelesek festői stíljok által. Az *Örültben*, melyet mintha csak a magyar *Petőfi* irt volna, a legfinomabb érzés uralkodik; a lélek párbeszéde ez a virágokkal, testvéri közlekedés a mindenség s a teremtmény között, de mely azért nem viharos, miként a pantheismus vonaglásai, sőt egyenesen a keresztyén érzelemből foly. Tudjuk, hogy a népi költészet nem egyéb, mint természetes fúsiója a barbar népeknek, a lélekben a keresztyén hit által fölgerjesztett érzékenységgel. Szerző hiv marad ezen hagyományhoz. Morvan-ba, Középfraanciaország ezen Bretagne-jába vonultan, minden felindulásra önmagába mélyed és lelke hathatós dallamokat lehell. Valami ünnepélyes az, midőn leírja a nagy sikrónán keresztül bolyongó ökröket; s a siciliai énekek bánatos zöngelmét juttatja eszünkbe, festvén, mikép hizlalják a halottak földi maradványai a virágos mezőt; a haza szerelme szintén nem kevésbbé ihleti lantját, s élő tanúságot tesz azon publicisták ellen, kik korunk elaggását kiabálják, mivel a közönség nem akarja bámulni rosz prózajokat. Néha metaphysicát burkol a népszerű formába: *Éj* című költeménye (la Nuit) egy pásztor panaszát tolmácsolja, ki műveletlen szelleme által gyötörve annál meghatóbb keservre fakad a pusztá kietlenében, minthogy e keserv primitív elmétől származik. Örömet hallgatjuk e durva hangokat, melyek bennünket meszse kiragadnak az akadémiái értekezések s az irodalom-tanárok izetlen periodusainak köréből. A *Sekély* (Le Gué, gázlőhely) ugyan borzadásba ejtené La Harpe tanítványait, kik számosabbak még ma is, mint gondolnók; hanem a korlát ma már át van törve, a fiatalság jó, hozza új nyelvét, csak kiáltani kell, mint hajdanta a tornán: „fussatok!”

Midőn Millien eltávozik a pásztori nemtől, miként a *Törekvésben* (Aspiration), akkor is mindig szerencsésen adja vissza a természetet, de nem annyira eredeti, és homályosan emlékeztet Laprade Victorra, ezen költőre, kinek erőteljes bölcsészete oly erélyes formákba van öltöztetve. Egyéb-iránt Millien Achille nem is csinál titkot a nagy rokonszenvből, melylyel a *Symphoniák* szerzője iránt viseltetik és neki ajánlja egy költeményét, melyben a stíl szabatosága egyenlő a képek eleve-nségével.

Burns Robert néhány utánzása (fordítás) is van e gyűjteményben, mely megérdemli, hogy felé forduljon a közfigyelem, és felé is fog.

Az olvasó, ki valamely költőből többet is akar ismerni, mint a lelket, talán szeretne tudni némely részleteket Millien Achille-ről; de ő sokkal

íjabb még, hogysen az életben szerepe lehetett volna; mint barátja a magánynak, ő a legszebb részt választotta: dalolni szerényen, várva a napot, midőn költészete minden szivben viszhangra talál. A *France littéraire*-ben lépett föl először. Tudjuk, hogy e lap Lyonban jelenik meg Peladan Adrien, egy buzgó keresztyén s lelkesült poéta gondjai alatt, kinek jellemzésére látszik írva lenni a bibliai mondat: „háznak szerelme megemészt engem.“ Millien Achill nem tehetette, hogy meg ne hallja Peladan ur erélyes szózatát, ki felhíja a vidéket, hogy rázza le nyakáról a főváros irodalmi jármát. Valóban mi szükség is, arra hogy az ember verset írjon, a „rue de Bourgogne“-on vagy az „Institut“ körül lakni? A classicus költőknél szükség volt a városi lakás; mező, falu kell az új pásztori iskolának, mely azon van, hogy a nép szájába igazi költészetet adjon, cserébe a mi francia vidékeink visszataszító *gajdái* helyett.

Ha e kísérlet nem utopia, egy nevezetes feladat lenne megoldva, a mennyiben lehetségesnek gondolnánk oly költészetet, mely egyaránt tessék a sokaságnak és a művelt szellemeknek. Nyilvánvaló, hogy az igen művelt költők szerzette pastorálék, maga Tasso gyönyörű *Amintá*-ja sem érdeklik a népet, mely se nymphákról se satyrokrol nem tud; neki a természet kell, egyszerű szépségiben, de csinos formába öltöztetve, mely megnyerje a művelt szellemeket is. Im, ez alakban fogadja ma egész világ e feladatot: sikerült e Milliennek, ki a kérdést bizonyosan jól fogta fel, meg is oldani? Ezt a közönség határozza el; de még ha el nem ismertetnék is a mezei s pásztori költészet feltámadási joga, el kellene ismernünk, hogy Millien Achill irt vagy 10—12, minden tekintetben tökéletes darabot; és így zálogot nyujta a józan irodalom kedvelőinek, hogy folytathassa e jól kezdett pályát, és hogy festői tanulmányainak körét lakóföldre tájain túl is kiterjessze. Akkor lesz ő teljes birtokában tehetségeinek s akkor nem fogják tőle megtagadni az *üttörő* (précurseur) czimet, melyet még most kétségbe vonnak.“

Eddig a francia ismertetés. Ránk, magyarokra nézve nem csak hizelgő, de öröndetes is, hogy a világhírű francia költészet, mely a Corneille-Racine időszakban egész Európát lábainál látta, melynek csak e században is Lamartine-Hugo-Béranger három-egysége oly díszkörben ragyogó csoportozatát képezi, most, érezvén az újjászülés szükségét, a *mi dalainkra* hivatkozik, utánunk indul, s ezáltal nemcsak igazolja, hanem világ-jelentőségre emeli a költészetünkben létező forradalmat. Ime, a francia poesis most érkezett oda, hol mi a 40—50 közötti évtizedben valánk; most próbálja bevinni költészetébe a népi ének „stíljá egyszerűségét, érzelmei nyíltságát, képei friseségét, rajzainak kellemes körvonalait, ellentétben a mondvascinált, a conventionalis, formákkal.“ Maga Thalès Bernard, nem csupán elméletben, de gyakorlatban is, ez új irány apostola, egy Sau-

lusból lett buzgó Paulus, kit leginkább a *mi Pétőfink* ragyogó fénye térített meg. De bármint örüljünk e mozgalomnak, lehetetlen elhallgatnunk némely észrevételt a főnebbi elméletre. Azt igen jól mondja Bernard hogy *mai*, vagy bármikori költészetnek, ha elvénülve új erőt, ruganyosságot kíván nyerni, a népi alapra kell helyezkednie. De megütődve olvastuk, hogy ez új irány legkitünőbb képviselőjének, Milliennek, dicséretére hozza föl, hogy *megvetve* az „otromba“ a „visszataszító“ francia „complaintes“-eket, idegen népdalokhoz folyomodik. — Természetesen, mi kevéssé vagyunk oly helyzetben, hogy megítélhessük, mennyire otrombák, visszataszítók ezen „complaintes“-ek: de annyit bizony-szóval erősíthetünk, hogy a költészet regeneratiója népies alapon csak ott és annyiban sikerül — hol és mennyiben a népies alap egyszersmind hagyományos, *nemzeti* is. Nem elég más nemzet, más égalj, más vér hagyományait tenni magunkévá: eljárásunk így nem különbözik ama másiktól, melynek következtén *utánzás* *korszakok* állnak be valamely irodalomban, mint volt nálunk is a francia, a latin iskoláé. Mellesleg ugyan vehetni át idegen nép költészetéből is, de rendszeren csak az fakad meg az ily ültetvényből, mely a minnépünk jellemében alkalmas földre talál. Így nálunk az éjszaki ballada: mert népünk is bir rokon költeményekkel, sőt az irodalom elébb behozta a ballada népi alakját, hogysen ismerős lett volna az éjszakiakkal. Tehát a francia költészetnek is, ha meg akar ujhodni, főleg nemzeti alapra kell helyeznie magát. És ez, bármi „otrombák“ legyenek azon „complaintes“-ek, véleményem szerint nem lehetetlen. A népnek mindenütt van költészete: az külsőleg lehet otromba, visszatoló; sok költemény, tán a legnagyobb rész, minden becsnélküli gajdolás: de keressük csak! bizonyosan fogunk találni egy-két becses darabot, melyet aztán mintául vehetünk. Ama „chanson“-ok, melyek alapján Béranger a maga gyönyörű dalait kifejtette, legnagyobb részt valószínűen korcsmai „réják“ voltak, de ő megtalálta bennök a magvat, melyből önköltészetét dicsően felvirágoztassa. Ha a chanson nem francia, hanem például *német* traditio: Bérangernek minden lángelméje s művészete által sem sikerült volna e formát honfiai előtt oly népszerűvé tenni, a milyenné tette. Béranger jó uton, az egyedül helyes uton járt költészetének „népi alapra“ helyezésében, mert nem csak *átalában* néphagyományra, hanem *francia* néphagyományra támaszkodott.

Másik észrevételünk a *czélt* illeti, melyre Th. Bernard szerint a költészet emez új iránya törekednék. Azt mondja, mind a világ által így van föltéve s elfogadva a problema: oly költészetet hozni létre, mely *egyaránt tessék a sokaságnak és a művelt szellemeknek*. Volt idő, mikor nálunk is ilyes valamit képzeltek a népies irány feladatául: midőn a ponyvairodalom regeneratiója látszott

lenni végeztélja a költészetben megindított átalakulásnak. A népet tanítani, valami jobbra tanítani annál, a mit ő tud : ez lón a jelszó. De nem úgy áll a kérdés. A néptől tanulni, s ily módon a költészetet fölfrísteni, nemzeti alapra helyezni : ebben áll a feladat. Mesterkelt, conventionalis formák és érzelmek helyett elsajátítani a népköltészetből nemcsak a stíl egyszerűségét, hanem *erélyét* is, nem csak az érzelem nyíltságát, hanem közvetlenségét is; el, hagyományos formáit, el mindent, a mi abban költői továbbfejlesztésre alkalmas. Nem is oda fog a — hibásan úgy nevezett — népköltő törekedni, hogy a vásári közönség számára vastagon szájbarágott történeteket és dalokat írjon : e tatárpéteres multság nem fér össze a költészet magas céljaival. De aziránt sem lehet csalódásban, hogy a költészetet élvezheti ugyan a nagy, a legnagyobb közönség is, ha tárgy, forma és nyelv nekivaló : hanem ez élvezés ritkán tiszta, aesthetikai kutfőből ered : többnyire igen nagy része van benne a poesis lényegére nézve külső, mellékes, alárendelt dolgoknak; úgy hogy azt, a mi benne költői, mindenkor csupán az aránylag kicsiny, finomabb izlésű közönség élvezi. Felhagy e szerint a törekvéssel, hogy minél nagyobb sokaságnak tetsző dolgokat írjon; célja, mint minden valódi költőé, egyedül a szép felé irányul; ha egyszerű, nem azért az, hogy fűfa által érthető legyen, hanem, mert egyszerű eszközökkel *hatni tudni* erőnek a jele, s az egyszerű szép annál szebb; ha népi szólást használ, nem azért teszi, hogy Gyuri bojtár felrikkantson a jól ismert kifejezésre, hanem, hogy nyelvnek erőt, bájt, zöngelmet, faji zamatot kölcsönözön; ha ellesi az érzelmek természetes, közvetlen nyilatkozását, s ugyanazt visszaadja költeményében, célja nem odae meg ki, hogy — bocsánat a hétköznapi szólásért — *produkálja* a parasztot, hanem hogy az igazi pathosz nyomára akadjon, melyet szintelen társas életünk prózájában hiába keres; ha fölveszi, tovább fejtí a megszokott formákat, a mintegy anyatéjjel beszítt népi és nemzeti dallamokat, akkor a fejlődés természetes törvényének hódol, mely épen úgy kizárja az ugrást, octroyozást a művészetben, mint a politikában, és tiszteli, alapul fogadja a történeti hagyományokat. Tekintsünk a hellén és római költészetre : amaz természetes belfejlődés utján jutott a tőkély pontjára, ez idegen tradícióhoz tapadva, legvirágzóbb szakában sem birt teljes önállásra jutni.

Egyébaránt a mi a szóban forgó verseket s általában Millien ur költészetét nézi : az távolról sem hasonlítható a Petőfiéhez. „Örült“-je, melyet Bernard Petőfihez méltónak jellemez, oly szelíd, igénytelen, józan valami, hogy alig foghatjuk meg ez összehasonlítást. Ime prózai fordítása : Zöld virány közt, lombok árnyában térdel vala, beszélgetvén a virágokkal : „Arany gombok (vagy : bimbók) — monda — százszorszépek, nővéreim! jövök üdvözleni benneteket, gyöngé teremtmé-

nyek. Fordítsátok felém mosolygó homlokotokat; a szerelmes szellőtül hajoljatok meg, susogva. Távol töletek, ártatlan virágaim! négyszer láttam újra születni keleten a napot. De im visszatértem a mi magányunkba. Mint örülők, hogy viszontlátlak! Szűzi kebleteket nem halványítá el a gonoszak, a mi ármányaink s hálátlanságunknak lehellete. Én lelepleztem előttetek szívem titkait és ti sohasem csalátok meg bizalmam, ti nem neveltétek, hugaim, szenvedésemet; ti mindenkor vigasztaló barát vagytok. Könnyörgéseitek mint adót viszik szüntelen legédesb illatokat az Örök-kevaló lábaihoz : isten, atyátok, minden órában örökdió fölöttetek és áldással tetéz, miként a madarakat, testvéreiteket. Ő nektek mindent megadott : de nem is támad ellene soha büszkeségtek, mint az emberi gög; az emberek gonoszok; de el is tűnik tőlök, mint álom, a béke, s futja őket. Az ő életök a bubánat szelétől ragadtatik, míg a ti sorsotok édességgel van behintve . . . Ma este, ha akarjátok, imádkozzunk, oh nővéreim e szegény s haj! örökből kitagadott fajért.“ Monda. E közben az elszunyadt zefir megszűnt játszani a zöld levelek közt, s a virágok fölemelék csillagzó fejüket, örülvén hallhatni barátjok szavát. És míg én ábrándozva, hallgatva állék, egyszer csak a völgyből felém kiált egy pásztor : „Ne félj közelebb menni a szegény háborulthoz; habár esze nincs is, csendes az örültsége.“ — Lássunk egy másikat.

„Az éj.“ — Sötét éjben ha egyedül vagyok, velem csupán ebem s a nyáj, melyet köröttem látok a homályban legelni dombos oldalon;

Én nem tudom, miért hogy ajkamon nem bir fakadni semmi dal; miért hogy sik gyepen ledőlve nem alhatom, s ábránd fog el.

Én nem tudom, mért reszketek ha szél a nyárfával susog, ha távol zúg a vizesés vagy a berekből hangzik egy kiáltás.

Félsz ez? Nem : a vadkan fogával ha szembezállni kell merény, egész falu azt tartja — nem dicsekszem — hogy senki vélem föl nem ér.

Ah! hányszor tetszett úgy, szemem megállva egy-egy csillagon, mikéntha átolvasni tudnék a mennybolt éji fátyolán!

És állva májd a csacska ér partján s figyelve hangjait, oh, hányszor tetszett úgy nekem, mintha megérteném szavát.

De hogy mit zenge a moraj, a mennyboltján mit olvasék, a tiszta éjben mely csodás érzés fogá el szívemet :

Azt kifejezni, kedvesim! szót nem találok ajkamon; az egy homályos szende báj mit éjben lenni föl csupán.

S midőn az árny már széled is, nem zeng, mint másszor, énekem; röpülve ábránd-szárnyakon, szó reggelig se jó belém.“

Ime ily hangon ír a nagy reményű költő, kitől Th. Bernard a francia költészet újjászületését várja. Egyszerű, tiszta, szabatos stíl, könnyed vonások : de mindenütt az a hangfogó sourdine, mely

a gyöngédséget majdnem gyöngeségig viszi. Maga azon darab, melyről Bernard azt mondja, hogy felbőszítné La Harpe tanítványait, melyben tehát valami szilaj erőt, kirugást várnánk, oly szintelen, hogy ha kiveszszük itt-ott prózai hangját, s a vizen átkelő ökrök igazán festői leírását, mi sincs benne, a miben távolról is *költői* vakmerőséget találunk. Egy pástör viszi benne a szót, ki ökreit a *gázló* felé hajtja s beszédbe ered valami utassal. Itt következik.

„A *sekély*. (Le gué). — Hola! hó! Ha Closeries-be akarsz menni, csak eredd a précy-i ösvényen, mely előtted van; én majd, legelőre hajtván veres ökreimet, elkísérlek amoda a gázlóig. Ha az embernek, mint nekem, harmincz ökröt kell hajtani, szükség hogy az ostort (tulajdonkép: ösztön, szurdaló vas) mindig kezében tartsa; mert a bömbőlő bikák, melyeket vonz a fris pázsit, nem akarnak mindig az egyenes uton járni. Minap ketten valánk még gulyát terelni; volt egy pajtásom, ki velem együtt dalolt; de hat napja már, hogy látuk a Saint-Eloi hidján elmenni a háboruba. Magam is karabint akarok már viselni, én is a katonák soraiba állok! Egy uton kell vele járnom; befáradtam, pajtás . . . Látod már a gázlót oda-

lenn? Egy tizenhatéves arcz (leány) nélkül, mely engem a faluban tart, már el is hagytam volna az ökröket és mezőket; de Madelaine egy idő óta csapodár; elmehetnék könnyen, s nagy fájdalom nélkül. Pajtás, segíts: verd a folyam felé, verd a fehér bikát, mely felőled megy; sokáig kell futkosni s bezárni a korlátot, ha valamelyik egyedül elkóborol a mezőn. Nosza, barátom, fújj bele a dudába míg nagy ökreim a vízhez közelednek; valahányszor a makacs csoport nem akar menni, dada hanggal indítom utnak. Ne álljon még meg a csorda, mely szaglálja a füvet, tág orrlyukkal szíja be a fris levegőt, és bög a gázló közepén és fejét lesütve oltja szomját a nádas árnyékában? Végre fölemelt szavakkal, kérődzve, tekintetöket a láthatárnak szegezve állnak; azt hinné az ember, hogy a folyam keresztbékő lábaikon . . . no de mégis kilépnék már a pázsitra. Hola! hó! itt az én t nyám: addsa az ostort; köszönöm pajtás. Csak eredd a tört ösvényen, mely előtted van, egy óra mulva meglátod a précyi tornyot.“

Egy kép a német-alföldi iskolából: s ilyenek rajzolásában tüntet ki legnagyobb virtuositást a francia költészeti reménybeli átalakítója, Millien.

T Á R C Z A.

MAGÁNYBAN.

(April, 1861.)

Az óra lüktet lassu perczegéssel,
Kimérve a megmérhetlen időt;
Ébren a honfigond virasztva mécsel,
Homlokra összébb gyűjti a redőt.
Vajúdni meddig tart még e világnak?
Sors! óraműved oly irtóztató:
Hallom kerekid, a mint egybevágnak:
De nincs azokhoz számlap, mutató.

Jön, jön . . . egy istenkéz sem tartja vissza . . .
Mint mélybe indult sziklagörgeteg:
Élet? halál? átok, vagy áldás lessz? — Ah,
Ki mondja meg! ki élő mondja meg!
Vár tétován a nép, remegve bölse,
Vakon előtte kétség és homály.
Idő! szakadna bár méhed gyümölese . . .
Ne még, ne még — az istenért! — megállj.

Oh mert tovább e kétség tűrhetetlen,
A koczkarázás kinját érzenünk;
De nyujtanók a perczet, mig vetetlen
A szörnyü csont, ha rajta mindenünk.
Egy lépés a gomolygó végtelenbe,
Holott örvényzik a lét, a halál:
És mi fogódzunk a hitvány jelenbe:
Tarts még egy kissé, gyöngé szalmaszál!

Még egy kevéssé . . . De mely kishitűség!
El, el! ne lássam e dult arczokat!
Ész, egybeforrt vágy, tiszta honfi hűség,
Bátorságot nekünk mindez nem ad?
Megvert reménnyel induljunk csatába?
Hitben feladjuk már a diadalt? . . .
Nem, nem! Szívünk egy vértanú imába'
Megedzve, kezdjük a győzelmi dalt!

Az nem lehet, hogy milliók fohásza
Örökké visszamálljon rólad, ég!
És annyi vér — a szabadság kovásza —
Posvány maradjon, hol elöntették.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben,
Életnek ott, hol a mártir-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben:
Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem.

Nem mindig ember, a ki sorsot intéz;
Gyakran a bölcs is eszköz, pusztá báb;
S midőn lefáradt az erőtelen kéz,
A végzet tengelye harsog tovább;
Csüggedve olykor hagyja lomha gépül
Magát sodorni az ember fia:
De majd, ha eszmél s öntudatra épül,
Feltűnik egy magasb harmonia.

És vissza nem foly az időnek árja,
Előre duzzad, feltarthatlanul;
Csak szélein marad veszteg hinárja,
S partján a holt-viz hátra kanyarul.

Bizvást! . . . mi benn vagyunk a fő sodorban :
Veszhet közölünk még talán nem egy :
De szállva, im, elsők között a sorban,
Vásznunk dagad, hajónk előre megy!

ARANY JÁNOS.

A MEGÁTKOZOTT LEÁNY.

(Történeti beszély a Rákóczy forradalom végnapjaiból.)

I.

Az 1708-ik évi hadjárat már egymást-
érvő veszteségekkel végződött Rákóczy Fe-
rencz tábornokaira nézve.

Legtöbbet szenvedett Eszterházy Antal
hadteste, melyet Heiszter a Dunán át egész
Csongrádig szorított.

Zivataros tél volt; a katonák lábai me-
netközben elfagytak. Hát még a szegény me-
nekvő magyar családok, kik az ellenséges
érelmű ráczoktól való féltőkben nem mer-
tek falvaikban maradni.

A hadmenet közben meglepett falvak
nem tudtak ennyi népnek élelmet adni, s
valódi borzalommal fordult el az emberi
szív az éhségtől és fagytól elkényszeredett,
itt-ott haldokló gyermekek — s kenyérért
esdeklő anyák látásától; úgyhogy a legri-
degebb szivü katona sem állhatta meg, hogy
utolsó falatját étvágya rovására vélők meg
ne ossza.

De hiszen miért irjam le ezeket neked
nyájas olvasóm; neked, ki bizonyosan hal-
lottál a temerini és járeki napokról, Nagy-
Enyed feldulatásáról és azon szomorú pesti
kivonulásról, mely 1848 végén történt.

Csongrádon azonban már valamivel hosz-
szasb megállapodást reméltett a sereg.

Eszterházy a szomszéd falvakba elő-ör-
ségeket helyezett s úgy látszott, hogy ha-
dait téli nyugalomra készül bocsátani, ha
ugyan az ellenség szintén nyugvásra volna
hajlandó.

A nyomor némileg megszűnt; a katona-
ság nyugalmasabb tanyákra vergődött.

Bicskey Péter, az Andrássy keze alatt
álló huszár ezrednek egyik hadnagya, az
előörsül rendelt csapatok egyikének volt pa-
rancsnoka.

Tüzes, eleven katona, kire bátran reá
lehetett bizoni az örséget, kiváló kegyence

s bevágó kardja (Haudegen) mind Andrássy-
nak, mind nagyobb csaták alkalmával Esz-
terházy Antalnak.

Bicskey Péter egy ráczczal vegyes ma-
gyar népességű faluba rendeltetett.

Midőn a faluba csapata élén megérke-
zett katonásan reárivallt a bíróra :

— Kend a bíró?

— Én uram — mond az kalap levéve.

— Melyik itt a faluban a legmagyarfa-
lőbb rácz lakása?

— Nincs itt uram ez idő szerint egy-
sem; jámbor emberek ezek *ilyenkor* egytül
egyig.

— De hát csak ilyenkor? Hát mikor a
magyar sereg erre nem jár?

— Akkor meg uram elolvasztana ez a
nép, ha lehetne, minket is egytül egyig.

— Hát beszéljen kend, melyik ilyenkor
a legdühösebb?

— Egy gazdag ember uram, a felső falu
végen, úgy hívják, hogy *Mikics Dimitru*.

— No ahhoz szállásol kegyelmed engem.

— Oh, uram, az ég őrizze meg kegyel-
medet attól. Gonosz embernek mondják azt;
mi azt hiszszük, titokban az ellenséggel is
czimborál.

— Annál jobb . . . Ne okoskodjék, ha-
nem vezessen kend; embereimet is egytül
egyig ráczokhoz szállítsa. Ők okoznak leg-
több bajt, illő, hogy ők viseljék a háború
terhét leginkább.

A bíró fejcsóválva vezeté a daliás had-
nagyot szállására.

Mikics Dimitru Rákóczy hadnagyát tet-
tetett szivességgel és alázatossággal fogadá.

Maga vezette be lovát az istállóba; sü-
veg levéve kísérte be a jó módot mutató
házba; megmutogatta szobáit, hogy válo-
gasson belőlök s miután az ifju az elsőbb

mutatottat jónak találta, háromszor is megtörülte azt a széket, melyet leülésre ajánlott.

Aztán engedelmet kért, hogy eltávozhassék s a jövő perczben leányát Irénét mutatta be, ki frissítők és szeszes italokkal teli tálczát tett Bicskey Péter elébe az asztalra.

— Leányom, kedves Iréném, gondod legyen, hogy szeretett vendégünk, a mi hódolattal tisztelt fejedelmünk vitéz hadnagya, ne unja meg magát nálunk és semmi-ben fogyatkozást ne szenvedjen. Fájdalom uram, feleségem halála óta csak Irénémmel vagyok; ő teljesíti gazda és gazdasszony terheit a háznál.

— És fia nincsen kegyelmednek Mikics uram?

— Fiam? — mond a gazda elvörösödött arcczal — Van . . . az az, hogy volt uram, — de kitagadom az átkozottat, — nekem nem fiam többé, — átszökött az ellenség táborába!

— Lehetetlen! . . . S a kegyelmed hire, jóváhagyása nélkül! . . . No lám, a rosz fiu!

Dimitru nehezen állotta az ifju kémtékintését, s az ablakon kitekintve, a mint meglátta, hogy ökrei a széna kazlat tépik, örvendett, hogy ürügyet talál s kisietetta szobából.

Bicskey egyedül maradt Irénével a szobában.

Iréne gyönyörű fiatal leány volt, nemzete s nemének minden szépségével és lángoló tűzével. Villámló szemeihez és gazdag hollófekete fürteihez jól állottak azok az élénk színű fej és nyakékek, melyek atyja vagyonságát és a leány izlését egyaránt mutaták, s a tarka török kendő, mely karesu derekára szorulva, innen csaknem térdeig ért alá, csak emelé nyulánk és hajlékony természetét, mely hasonlított a fiatal párduczéhoz. Mindezekhez sokat adott az olajszin arczbőr, sötét piros ajkak és, ha szólt, a hófehérségű fogak.

Bicskey érezte, hogy most erősebb el-lennel áll szembe, mint az elébb; jobban megválogatta a szót.

— Kedves leány, kinek neved oly szép, mint magad, szólj csak, választottál-e már szeretőt megadnak?

Iréne lassan emelte fel nagy pilláit a varróról, melyet kezében tartott s bátran nézett az ifju szemébe.

— Nem uram. Anyám mondá, addig boldog a leány, mig nem tudja, mi a szerelem.

— Én pedig örömet megtanítanálak ez édes boldogtalanságra. Volna kedved tőlem leczkét venni?

— A mely szerelem percz alatt támadt, percz alatt is enyészik az el.

— Hiszen te egész kis böles vagy. Ha sohasem szeretted, honnan tudod ezt?

— Anyámtól. Ő nagyon okos asszony volt, az isten nyugtassa meg.

S a leány kendőjéhez nyult, hogy szemeit megtörölje.

Bicskey becsülni tudá ez érzelmet s részvétellel tekintett a leányra, kivel elébb könnyelmű katona módjára kaczerkodott.

— Iréne! Te nem vagy boldog. Szólj mi bánt? Ne tekints engem úgy, mint idegent. Lásd nekem otthon egy épen ily koru nővérem van, kinek most talán ép így hullanak könyüi. Fogadj engem testvéredül és közölj velem mindent bizalmasan.

— Kegyelmed jó embernek látszik — mondja a leány nyilt tekintettel. De még alig néhány percze, hogy ismerem . . .

— De lásd én már ismerlek lelked fenekéig. Mióta anyádat elvesztéd, te igen mostoha sorsban részesülsz . . .

— Ki mondá ezt kegyelmednek? — mond a leány, mintegy rémulten, hogy titka elárultatott.

— Saját szemeid, kedves leány, melyekből lelked beszél. Te szerencsétlen vagy; talán még szeretetlen férjhez is erőltetnek? — kérdi tapogatózva az ifju.

— Ez nem szép; kegyelmed tudakozódott a faluban sorsom felől . . . Fájdalom, ugy van, testvéremnek egy barátjához, ki a németeknél szolgál. Vad, gyilkos lelkü ifju ez, ki egykor előttem vert egy csecsemőt a földhöz s kit azóta örökre megutáltam.

— No ne félj gyermekem. Mig én itt leszek, pártodat fogom; semmi kellemetlennek sem szabad tégedet érni!

— Igen, de meddig lehet kegyelmed itt. A császár serege már itt közel van s el fog titeket üzni e földről.

— Oh, azt majd meglátjuk — mondja az ifju hévvel.

— Én tudom, hogy ugy fog történni.

Maga a nép, mely között vagytok, azon lesz, hogy megöljön . . .

Én érzem, hogy a szerencsétlenség nincs távol; aztán a vén gonosz Anicza megjósolá.

— Hiszsz te jóslatokban? Én csak szememben és kardomban bízom.

— A vén Anicza mindent tud, százféle büvös füve van; megtudja kuruzsolni a forrásokat, hogy a kik isznak belőle, meghalnak egytül egyig.

— No akkor csak bort iszunk gyermekem — mond vidáman az ifju s vidáman töltött a sötét, piros borból, melyet a leányka az asztalra helyezett volt.

— Egészségedre, kedves szép leány! Adja az ég, hogy szivedbe térjen vissza a régi vidámság.

— Köszönöm uram. Válgék a tiedre is; mert látom jó ember vagy. Azonban értelek, ne hígy a szép szónak, mert itt gonosz emberek laknak és könnyen elvesztenek.

— Megvallom, leány — mond az ifju, Iréne kezét megfogva — nem minden aggodalom nélkül léptem e falak közzé. De mióta láttalak, elszlott az; ott hol ily hozzád hasonló angyal lakik, nagy bűn nem követtek el soha.

A leánykának ugy tetszett, mintha az ifju kezén jóltevő melegség ömlenék át tagjaiba; végre a melegség szívéhez ért, mely gyorsabb dobbanásba kezdett jönni; szemeit lesüté, s hogy zavarát elrejtse, valamit akart szólni, midőn Dimitru belépett.

Kétkedően nézett leányára.

— Ez a leány talán untatta is fecsegésivel kegyelmedet. Eredj Iréne s láss dolgaid után. Ki nem állhatom, mikor az aszszonynép teréferélni kezd.

Dimitru, bármint erőlteté, láthatólag morgorva kedélyüvé lett, s ez időtől kezdve, mikor csak teheté, gátolni igyekezett, hogy Péter Irénével magára maradjon.

De ismerjük a fiatal sziveket. Ha hajlanak egymáshoz, az akadályok csak siettetik a közeledést.

Ha igaz, mit a hajdani római mondott, hogy „alkalom csinálja a tolvajt,“ százszor igazabb ez a szeretőkre nézve.

Az egy fedél alatt lakás még gátok mellett is száz olyan alkalmat nyújt, mi a köny-

nyen gyuló szívnek uj uj érdekü oldalt mutat fel.

Kora reggel már pongyolában vidáman foglalkozva látja kedvesét azon aprólékos bajokkal, melyek a házi nők nőiességének annyira bájjoló kiegészítő részét teszik. A tolvaj képzelet már meglopja e jelent, hogy a jövőre egy nyugalmas házi élet kényelmeit, örömeit építse belőle.

Egy vidám dal, mely kertjébe siető kedvesünk ajkairól zeng, boldogságát árulja el s oly hirtelen mondatja velünk: hátha még a szerelemnek egész mennyországa megnyilik előtte; ha majd nőm lesz? . . . Akkor lesz még csak boldog és vidám!

És csakugyan a szép rácz leányt elhagyta az a buskomoly hangulat, melyben a beszállásolt hadnagy első szóváltása alkalmával találta; elébb vidámmá és elméssé; majd közlékenynyé s végre annyira szenvedélyes szeretővé lön, hogy az ifju hadnagy, ha a hadi dolgok változóságára gondolt, maga is aggódni kezdett mindkettejök, kivált a leány sorsa felett.

Iréne a szó teljes értelmében bírta fájának azon nemzeties sajátságát, mely szenvedélylyel szeret vagy szenvedélylyel gyűlöl s a középső érzelmeket egy szökkenéssel szokta átugrani. E miatt Péter a legsajátosabb helyzetbe jött, a mennyiben neki, mint férfinak, kellett a szerelem határait kimérnie, ha azt akarta, hogy mindkettejök jövőjét ne kockáztassa.

A leány atyja előtti fellépésre sürgette; kedvese ezt időelőttinek látta. Nem látszott előtte hihetetlennek, hogy a most ellenséges érületü Dimitru, ha Rákóczy fegyvereinek szerencséje megfordul, nemzete szokásai szerint meghunyászkodva, leánya kezét meg nem tagadja tőle; de most, midőn épen Heiszter csillaga kezd tündökölni, erre épen nem volt kilátás: sőt óva intette a leányt, hogy szerelmét atyja előtt palástolja, nehogy az bizalmatlanná válva leánya iránt, terveit előtte eltitkolja, a mi hogy ne történjék, annyival kívánatosabb volt, miután a közlegénység és a falu magyar ajku népe között borzasztó hírek kezdetek terjengeni.

A mint az ellenség közeledett, híre járt, hogy a falubeli ráczok azzal közlekedésbe tették magokat; — hogy épen Mikics Dimitru éjszakánkint a faluból kiszökik, s el van

határozva, hogy a faluban tanyázó előőrset valamelyik közelebbi éjen legyilkolják.

Bicskey a legnagyobb elővigyázattal élt. Még maga is csak öltözetében pihent ágyán; örszemeit éjszakánként gondosan megvizsgálta s házi gazdájának minden mozdulatát szemmel kísérte.

Mert ezen egész hadjárat alatt arra a meggyőződésre jött, hogy titkos ellenséghez jó közel lenni; a nyiltól pedig az összejáratás perczéig távol.

Nagy elővigyázata mellett is, Dimitruval nem volt egészen tisztában . . .

Estve szeme előtt és jó idején vonult az szobájába lenyugodni s reggelenként mégis kifáradtnak, álmosnak látszék, miből Bicskey arra a gyanura jött, hogy vagy vendégeket fogad éjjel, vagy maga távozik hazulról. Ugy de a kapuknál ő állott, s ezek nem vettek észre soha semmit.

Azon sejtelve kelt tehát, hogy Dimitrunak valami titkos kijárása van. Elhatározta, hogy a következő éjre — mint a mikor Heiszter előcsapatának már a szomszéd faluba kellett érkezniök — őreit megketőzteti és a ház körül nagyobb körben terjeszti ki.

Ugyanezen napon Irénét is kérdőre vonta atyja végett. Számított rá, hogy oly feleletet fog kapni, mint a minőt valóban kapott.

— Én rác nő leány vagyok és Mikics Dimitru édes atyám.

— S ezt akkor sem felednéd el, midőn az által engemet jegyessedet vég veszély fenyegetne?

— Attól ne félj! — mond szikrázó szemekkel a leány — Jaj lenne annak, ki kezét életedre merné felemelni! . . . Tudod, hogy szeretlek; szeretlek jobban nemzetemnél, atyámnál, rokonimnál, életemnél!

S a szép leány szenvedélylyel borult kedvese vállaira.

— Ezt én mind hiszem neked, te bűbajos kedves leány; de hátha oly törbe ejtenek, melyből a te mindenhatóságod sem képes kiszabadítani? Aztán azt sem kell feledned, hogy én nemcsak jegyessed, de egyszerűs mind katona is vagyok, kinek életétől száz derék hazafi élete függ.

— Ne félj; minden legkisebb lépést szemmel kísérek s remélem, hogy ha baj

van, sikerülni fog nekem legalább is egy órával elébb tudatnom azt veled . . . De mit is aggódok; tudod-e, hogy az estve Aniczánál voltam, sorsomat megkérdeni.

— Nos, mit mondott?

— Hogy egy napon halok meg azzal, a kit legjobban szeretek. Van-e ennél több kívánni való egy életre? Tul nem élni azt s tul nem életni az által, kit szeretünk . . .

S a szép leány minden hizelgést elövelt és minden kellemét kifejté, hogy Pétert megnyugtassa.

Bicskeynek azonban nem tetszett Dimitru ez napi viselete. Tul a rendén nyájas és kedvkereső volt s ha félrefordult, vette észre, hogy a vén rác nő részvételt tartja rajta szeméit, melyek később újra vad szikrát lövelnek. S ha Bicskey megszólítá, arca újra kiderült, mely a szobaján kívül vad mogorvaságot és nyugtalanságot árult el.

Minden elővigyázati lépést megtett tehát; sőt estvére kelve, maga is kémszemlére indult az ellenséges tábor felé, honnan csak az éjjel vetette haza.

Gazdája ott várta a vacsorával asztalánál.

— Soká kimaradtál ma uram. Talán történt valami? Alig győzünk várni leánnyommal.

— Semmi különös. Embereim között egy kis zavar volt az élelmezés miatt, melynek elintézése hosszabb időbe került.

— Csakhogy itthon vagy. Láss a vacsorához. Reád vártam, hogy ezt a jó szerémit, melynek hordaját ma vettem csapra, megköstöljük.

S ezzel felgyöngyözött a pompás gránátvörös bor az ifju poharában.

De e pillanatban Bicskey gyöngéd lábnyomást érzett s midőn e figyelmeztetésre szembenülő kedvesére pillantott, azt egészen elhalványodva s képéből kikelve találta. Szemei tiltó parancsot közöltek.

— Nos uram; a hosszas munka után nem fog roszul esni —

— Köszönöm. Ma csak vizet iszom. Fáradt vagyok s nem is igen jól érzem magamat. Nyugalomra kívánkozom.

Bicskey kedvese arczjátékából és nyugtalanságából látta, hogy annak fontos közlendői vannak; azért remélette, hogyha sikerül Dimitrut idejében eltávolítani, Iréne módot talál, hogy véle legalább pár szót váltson.

De a rácz a bor megvetése miatt gyanussá lett s leányát egyáltalában nem akarta elveszteni szem elől.

— Iréne! eredj szobámba; a holnapi kiadásról értekezniem kell veled!

Iréne utját kedvese felé intézte; Bicskey egy szenvedélyes kézszorítást érzett s e gyorsan kiejtett szót hallá : Ébren légy!

Aztán kiment a leány a szobából.

Dimitru még néhány perczig Bicskeyvel maradt s a legközönyösebb tárgyakról beszélt.

Végre álmosnak mutatta magát s jó éjszakát kívánva, elhagyta a szobát.

P. SZATHMÁRY KÁROLY.
(Folytatjuk.)

I. K Á R O L Y.

— Ballada Heine után —

Magán busong a király az erdön,
Szénégetőnek sötét lakában,
Ülve a gyermek bölcseje mellett —
Rengeti s búsan dúdol magában :

„Csicsija-csija, mi zörg a szalmán?
Künn az akolban juhfalca béget —
A bűn jegye homlokodon van,
S álmodban mosolyg ördögi képed.

Csicsija-csija, a macska megholt —
A bűn jegye homlokodon van —
Férfiuvá léssz, emeled a fejszét,
Már reszket a tölgy a vadonban.

Erdei népnek ó hite eltűnt,
A szénégető gyermeke többé —
Csicsija-csija — nem hisz istenben,
És a királyban még kevesebbé.

A macska megholt : az egér czinczog —
Botránynya leszünk mi ketten
Csicsija-csija — az isten az égben,
Én a király meg a földön itten.

Eróm kialszik, szívem oly bágyadt,
És betegbb lesz napról napra —
Csicsija-csija — szénégetőfi
Te vagy én bakóm, lelkem azt sugja.

Altató dalod : nekem sirének;
Csicsija-csija, — levágod szépen
Ősz hajam, aztán . . . hah! az ölö vas
Hidegét immár nyakamon érzem.

Csicsija-csija, mi zörg a szalmán?
Tied az ország dús öröksége,
S az én ősz fejem te ütteted le —
A macskának immár vége.

Csicsija-csija, mi zörg a szalmán?
Künn az akolban juhfalca béget;
A macska megholt : az egér czinczog —
Álmodj' én gyilkosom szépet!“

THALY KÁLMÁN.

É R T E S Í T Ő.

Az akadémiái drámajutalmak tárgyában következő felszólalást vettünk, melyet a levélíró ismételt kívánságára ezennel közrebocsátunk. Érjen, a mit érhet.

Szolnok april 9. T cz. Szerkesztő ur! A magyar tud. Akadémia apr. 2-án tartott közös gyűlésének egyik határozata felett szabadjon néhány igénytelen szót szólnom. Ugyanis e határozatban ilyforma kitétel áll : — ha jó darab nincs, akkor a legkevesebbé rosz darabnak ítélje oda a jutalmat. De az ekkép megbírált s csak jobbnak nem létében megdíjazott silány mű szerzőjének nevét rejtő jelígs levélke ne bontassék fel, hanem tüzessék ki három hónapi határnap, hogy a szerző maga je-

lentse magát, akarja-e a díjat felvenni, s csak akkor tétessék közzé a neve, s adassék ki neki a díj. — E tétel első pontja lévén az alapítónak is kitűzött akarata, ettől eltérni nem célhoz vezető, mert a magyar tud. Akadémia módosítása által, melyet ezen pont szenved, károsná válik. És ha történetesen jobb szinmű pályáznék is jövendőben, az nem tulajdonítható ezen módosításnak, hanem a véletlennek, miután gyakorlatból tudjuk, hogy évenként kevesbedik a pályaművek száma, azok is silányak, ezen határozat által pedig azon szinműírók is, kik eddig kísérleteket tettek, visszalépnek, ha csak haszonlesőknek tartatni, vagy közgunynak magokat kitenni nem vonakodnak. A tért itt meg-

szoritani, az akaratot ott korlátolni nem lehet, mert annak tágnak, ennek szabadnak kell maradni. Ez annyit tenne, mint a virágot fejlődő bimbójában letörni, mint a most gyújtott szövetnek lángját kioltani. Rójjá meg a díjnyertes művet a bíráló kiméletlenül, részreghajlatlanul okadatoltan, hogy tanuljon a színműíró, ismerje be a hibákat és okuljon e hiányokat kerülni az arra hivatott; de utat és tért elzárni valódi tévedés lenne, mert megtörténhetnék, hogy a következő években sem akadna a színmű-szabályoknak kellőleg megfelelő s díjt kiérdemlő darab, és hosszú idők sorára vettetnék vissza a kiképződési ösztön. Lehetne ugyan méltó művet dusabban díjazni, de a művelődés fájának gyökere megsértetnék.

Én tanácsolni szegény vagyok, de szerintem

a bírálót kellene másként módosítani, mert őszintén szólva, ha nem mindig is, de olykor birnak a bíráló tagok némi tudomással a szerző kilétéről, és ez esetben kizárhatlan bizonyos elfogultság. Ne nevezze ki a magyar tud. Akadémia egy alkalommal az összes bírálókat; nevezzen ki először kettőt, és ha ezek külön véleményt pecsét alatt adtak, azután ismét a többit, míg végre a vélemények egyszerre bontassanak fel. Nagy horderevével bir a bírálók együtti értekezlete. Minden tudományos munkálatokat szükség inkább korlátolni, egyedül a nyelvtudományiakat nem. Ez a nemzet lelke. Igénytelen nézeteimet kérem úgy tekinteni, mint a ki az ügy nagyságán és méltóságán csak szépíteni akar. Alázatos tisztelője, *Rocambol*.

V E G Y E S.

— A magyar tud. Akadémia mult heti (apr. 30-ki) ülésében b. *Podmaniczky* Frigyes tartotta székfoglaló előadását, értekezvén „a társadalmi regényről s különösen a magyar társadalmi regény feladatáról.“ Helyes felosztás szerint adta először a társadalmi regény fejlődésének történetét, azután annak kellékeiről, czéljáról stb. értekezett általában, végre különösen nálunk. Utána *Vámbery Ármin* köszöntött be, érdekesen s alapos készüllettel ismertetvén a török történeti irodalmat.

— *Xánthus János*, a természetrajzban európai elismert híró hazánkfi, a csendes-tengeri Revilla szigeteken mulatását egy magyar mű írására használta: „Utasítás természet-tudományi tárgyak gyűjtésére, eltartására és tovaszállítására,“ melyet a mult hetekben a nemzeti muzeum igazgatóságának kiadás végett megküldött. E szakban illetékesb egyéntől nem igen hallhatnánk utasítást.

— *Ráth Mór* könyvárús dicséretet érdemlő buzgalmat fejt ki a magyar történeti kutfők ismeretének terjesztésében. Ő, ki Béla király Névtelenjét s a tatárpusztításra vonatkozó kutföket nem rég bocsátá közre magyar fordításban, most *II. Rákóczy Ferencz* ismeretes francia memoire-ját fordította le, mely az 1703—1711 kurucz hadjáratot tartalmazza. Czime lesz: „*II. Rákóczy Ferencz* emlékirata a magyar hadjáratról.“

— *Hanthó Lajos* előfizetést hirdet: „*Évtan*“ című történelmi munkára, mely a legrégebb eseményektől fogva 1860-ig lesz lehozva. A czim: *Évtan*, ha jól vetünk hozzá, olyasmit akar jelenteni: chronologia, chronicon, vagy annalis: de sehogy sem jól fejezi ki. Mert ha nyelvtan, a nyelvről, hittan a hitről tanít: *évtan* alatt oly munka értetnék, mely az *évet*, annak például fo-

galmát, felosztását, a különböző nemzeteknél s időkben szokásos esztendőnek, valamint az évszámlálásnak történetét adná; szóval a mi az évvel foglalkoznék, nem a benne történt eseményekkel. De hagyjuk is el már szaporítani e *tin-tan*féle könyvczimeket, oda is alkalmazván, hova nem illenek.

— *Heckenast* kiadó hivatalában folyó évi jun. 1-ig meg fog jelenni: „*Uti emlékezetek Amerikából*. Irta *Rosti Pál*. Diszkiadás, legnagyobb negyedrében 2 színezett képpel, 13 kőmetszvényvel, 2 aczélra metszett tájképpel és 25 fametszvényvel. Ára borítékba fűzve 18 ft, diszkötésben 22 ft. A bolti ár főlebb fog emeltetni.“ Utazási irodalmunknak szép nyeresége lesz e munka, mely a kevésbbé ismert déli részeket: *Habanát*, *Venezuelat*, *Mexicot* ismerteti. A rajzok, eredeti fényképek után, *Klette Gusztáv* hazánkfiától lesznek.

— A *Pesti Napló* egyik közelebbi száma „könyvészeti és irodalmi“ rovatot kezd. Eddig ugyan még kevesebbet hoz az irodalomból, mint a könyvészetből; de terjedelmesb politikai lapjaink minden esetre jól teszik, ha az irodalomnak is áldoznak valami tért, nehogy a politika mellett egészen megfeledkezzünk a „*tranquilla potestas*“ érdekeiről.

— *Molnár* színigazgató mindent elkövet a magyar színészet meghonosítására Budán. Hallo-más szerint a városi hatóság karolván fel az ügyet, ideiglenes magyar népszínház építése volna tervben, részvények utján. Kell is, mert *Corvin Mátyás* e dicső híró fővárosában csak a minap láttuk az utczai magyar új felíratot sárral becsapkodva. „*Még leng a szellem töletek!*“

UJ KÖNYVEK*).

A magyar tudományos AKADEMIA 1860. Oct. 12. tartott ünnepélyes KÖZ ÜLÉSÉNEK s az oct. 13. tartott SZÉCHENYI-ÜNNEPÉLYNEK TÁRGYAI. A magyar tud. Akadémia Évkönyve X kötet 1. darabja. (Emich, Pest 1860.)

HONVÉDEK NAPLÓ JEGYZETEI. Összegyűjté *Korányi* Viktor. Második javított kiadás. (Emich, Pest.)

BÁRÁNY-FELHŐK. Beszélyek. Irta *Zlinszky* István. Két kötet. Ára 1 ft. 50 kr. (Ráth, Pest.)

KIS-KUN-HALAS város TÖRTÉNETE. Irta *Tooth* János. Jegyzetekkel s oklevéltárral ellátva kiadta *Szilágyi* Sándor. (Nagy-Körös (azaz hogy *Kecskemét*). A kiadó tulajdona). Ára 1 ft.

TÖRTÉNELMI és VALLÁSTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSEK. Közli *Lőw* Lipót. (Burger, Szeged.) Ára 80 kr.

A KÖZPONTOSÍTÁS ellentétben a kor igényeivel. Ára 40 kr. (Burger, Szeged.)

IRODALMI PÖR a philosophia ügyében. Species facti. Előadó: *Brassai* Sámuel. (Stein, Kolozsvár.)

MAGYAR NYELVÉSZET. Szerkeszti *Hunfalvy* Pál. Hatodik évfolyam. I. II. füzet. Előf. ára 6 füzetnek 5 ft. 25 kr. (Osterlamm, Pest.)

SOMOGYI EMLÉNY. Szerkeszté és kiadta: *Horváth* Gyula. (Veszprémben, Ramazetter Károly betűivel 1861.) Ára 1 ft.

PÁRISI EMLÉKEK. Irta (Hiador) *Jámbor* Pál. I. kötet. (Oblath, Szabadka.)

AZ UTÓSÓ CZAPOROG. Orosz történeti regény két szakaszban, utójátékkal. Viardot után írta *Khern* Ede. A tiszta jövedelem fele nyilvános számadás mellett a m. t. Akadémia palotájára van felajánlva. (Az író tulajdona, Brassó.)

EGY IZRAELITA SZÓZAT a magyar képviselők üdvözleteül stb. Irta *Krausz* Zsigmond. (Engel és Mandello, Pest.)

A SZOMORFALVI TANITÓ. Növelészeti iránybeszély. Irta *Szeberényi* Andor. Ára 20 kr. (Burger, Szeged.)

ATALA KÖLTEMÉNYEI. (Emich, Pest.) Ára ?

WOHL JANKA KÖLTEMÉNYEI. Kiadja *Jókai* Mór. (Engel és Mandello, Pest.)

UTAZÁS KELETEN. Irta *Orbán* Balázs. Első kötet. Ára egy kötetnek 1 ft. (Stein, Kolozsvár.)

AZ ANGOL PARLIAMENT és eljárása. Irta *May* Erskine Tamás. Átdolgozta *Barsi* József. I. II. könyv. (Ráth, Pest.)

II. RÁKÓCZY FERENCZ emlékirata a magyar hadjáratról. 1703–1711. Kiadja *Ráth* Károly, akad. tag. (Ráth, Pest.) Ára 2 ft.

DEBRECZENI ELLENŐR. Irják *többen*. Ára füzetenként 30 kr. hat füzeté 2 ft. (Telegdi, Debreczen.)

MAGYARORSZÁG KÖZJOGA a mint 1848-ig s 1848-ban fenállott. Rendszeresen előadva *Récsi* Emil által. Második füzet. Az egész (mintegy 30 ivnyi) munka előf. ára 3 ft. (Pfeifer, Pest.)

MULTUNK HÖLGYEI. Hazai történelem. Regényes krónika-modorban magyar hölgyek számára. Irta *Remellay* Gusztáv. Második kötet. (Engel és Mandello, Pest.)

NEMZETI DALKÖNYVECSKE. Harmadik, népdalokkal bővített kiadás. Diszkiadás. (Lampel, Pest.)

TARTALOM.

Mégis valami a fordításról. Brassai. — Esti órák. S. F — La Moisson. (Az aratás). * * * — Magányban. Arany J. — A megátkozott leány. P. Szathmáry K. — I. Károly. Thaly K. — Értesítő. — Vegyes. — Uj könyvek.

Előfizetési feltételek.

A **SZÉPIRODALMI FIGYELŐ** april hó végén berekeszté félévi pályafutását.

Emlékeztetjük erre féléves t. előfizetőinket, s felhívjuk általában az érdeemes közönséget előfizetésre.

Programmunk, feltételeink az eddigiek: amannak igyekszünk ezután is becsülettel megfelelni, ezeket röviden ismételjük:

Előfizetés fél évre (majus—october) Pesten házhoz, vidékre postai küldéssel **öt** ft. njban, mely a kiadó hivatalhoz (Egyetem-utca 4.) küldendő.

Ohajtván lapunk kezdetét a naptári évvel öszhangzásba hozni: december végéig is elfogadunk előfizetést 6 ft. 50 krral.

Pest, april, 1861.

Arany János
szerkesztő.

Heckenast Gusztáv
kiadó.